

HAKARET SUÇUNDA İSNADIN İSPATI HAKKININ HUKUKİ NİTELİĞİ^(*)

Av. Numan KARATEPE^(**)
Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Emre TULAY^(***)

ÖZ

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 127. maddesinde, failin hakaret suçu dolayısıyla sorumlu tutulamayacağı hallerden olan ve yalnızca hakaret suçuna özgü olarak öngörülmüş olan isnadın ispatı hakkı düzenlenmiştir. Anayasa'nın 39. maddesi ve Türk Ceza Kanunu'nun 127. maddesinde düzenlenen ispat hakkının kullanılması halinde, kişilerin normatif düzenlemede yer alan belirli şartların gerçekleşmesiyle birlikte hakaret suçu dolayısıyla sorumlu tutulamayacağı ve ceza almayacağı belirtilmiştir. Doktrinde, isnadın ispatı hakkını bir hukuka uygunluk hali olarak değerlendiren görüşler olduğu gibi, isnadın ispatının hakaret suçuna özgür bir şahsi cezasızlık sebebi olduğunu ileri süren görüşler de bulunmaktadır. İsnadın ispatı halinde, failin hakaret suçu bakımından sorumlu tutulamayacağı hususunda doktrinde görüş birliği bulunmaktadır. Doktrinde, isnadın ispatının hukuki niteliğine dair kabul edilen farklı görüşler mevcuttur. İsnadını ispat eden fail hakkında, hakaret suçu nedeniyle gerçekleştirilecek yargılamanın sonucunda kurulacak hükmün niteliği ve failin özel hukuk hükümleri uyarınca tazminat sorumluluğu, kabul edilen görüşün niteliğine göre farklılık göstermektedir. Çalışmamızda, isnadın ispatının hukuki niteliği doktrindeki görüşler uyarınca tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Hakaret, Hakaret Suçu, İsnadın İspatı, Hakaret Suçunda Hukuka Uygunluk Halleri, İsnadın İspatı Hakkının Hukuki Niteliği.

(*) Yayın Kuruluna Ulaştığı Tarih: 18/06/2021 - Kabul Edildiği Tarih: 24/08/2021.

Atıf Şekli: Numan Karatepe - Muhammed Emre Tulay, "Hakaret Suçunda İsnadın İspatı Hakkının Hukuki Niteliği", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XI, S. 2, 2021, s. 289-318.

(**) Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, Isparta, Türkiye.

E-posta: numankaratepe32@icloud.com.

Orcid: 0000-0002-9873-0305.

(***) Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye.

E-posta: muhammedtulay@sdu.edu.tr.

Orcid: 0000-0002-7828-8302.

LEGAL NATURE OF THE RIGHT TO PROVE THE ALLEGATION IN INSULT CRIME

ABSTRACT

Article 127 of the Turkish Penal Code No. 5237 regulates the right of proof of the accusation, which is one of the situations in which the perpetrator can't be held responsible for the offense of insult and is specific to the offense of insult only. It is stated that in case of exercising the right to proof, which is regulated in article 39 of the Constitution and article 127 of the Turkish Penal Code, individuals can't be held responsible and punished for the offense of insult upon the fulfillment of certain conditions in the normative regulation. In the doctrine, some opinions evaluate the right of proof of the accusation as a state of lawfulness, and others argue that proof of the accusation is a cause of free personal impunity for the offense of insult. Although the view that the perpetrator can't be responsible for the offense of insult when proof of the accusation occurs is consensus in the doctrine, the nature of the verdict for the offense of insult the perpetrator and the perpetrator's responsibility for compensation by the provisions of private law depends on opinion to opinion. The views in the doctrine about the legal nature of the proof of accusation will determine in this research.

Keywords: Insult, Insult Crime, Proof of the Accusation, State of Lawfulness for the Insult Crime, Legal Nature of the Right to Prove the Allegation.

I. İSNADIN İSPATINA DAİR GENEL AÇIKLAMALAR

İsnadın ispatı hakkı; Türk Ceza Kanunu'nun 125. maddesinde düzenlenen hakaret suçunun seçimlik tipik fiillerinden olan somut fiil veya olgu isnadını, diğer kişiler aleyhine gerçekleştiren failin, kanunun ve Anayasa'nın öngördüğü koşullara uygun olarak gerçekleştirmiş olduğu isnadını ispat etmek şartıyla, hakaret suçunun yaptırımından sorumlu tutulmaması hali olarak tanımlanabilecektir¹. İsnadın ispatı hakkı, yalnızca hakaret suçuna özgü olarak düzenlenmiş bir kurumdur². Doktrinde yer alan bir görüş uyarınca isnadın ispatı hakkı, hakaret suçunun tipik hareketini gerçekleştiren failin; eleştiri hakkı, haber verme hakkı gibi hukuka uygunluk nedenlerinin somut olayda var olmaması halinde ya da somut olayda var olan hukuka uygunluk nedenlerinin sınırını aşması halinde, son bir ihtimal olarak cezadan sorumlu tutulmamasını sağlayan ek bir kurumdur³. Türk Ceza Kanunu'nda ve Anayasa'da yer alan pozitif düzenleme dikkate alınarak bir tanım yapılırsa, isnadın ispatı hakkı; hakkında hakaret suçu dolayısıyla kovuşturma yürütülen failin, mağdur aleyhine bir suç işlediği isnadında bulunması veya mağdura isnat edilen somut fiil veya olgunun doğruluğunun anlaşılmasında kamu yararı bulunması ya da mağdurun kamu görevinde yahut hizmetinde bulunup kendisine bu görev veya hizmet dolayısıyla isnatta bulunulması halinde, bu isnatlarını ispat etmek suretiyle hakaret suçundan sorumlu tutulmaması halidir⁴. İsnadın ispatı hakkı, yalnızca hakaret suçunun tipik hareketleri olan somut bir fiil veya olgu isnadının varlığı halinde kullanılabilir olup, kişiler hakkında olumsuz soyut değerlendirmeler yapılması durumunda veya sövme niteliğindeki eylemlerin varlığı halinde isnadın ispatı hakkından bahsedilemeyecektir⁵. Fail tarafından mağdur hakkında gerçekleştirilen somut fiil veya olgu isnadıyla birlikte, sövme niteliğindeki eylemler de icra edilmekteseyse, isnadın ispatı hakkının doğmayacağı ve kişinin sövme niteliğindeki eylemlerinden sorumlu tutulacağı kabul edilmelidir⁶.

¹ Umut Koloş, "Türk Hukukunda İsnadın İspatı Hakkının Çok Boyutlu Hukuk Kavrayışı Bakımından Analizi", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 2014, 72(1), s. 627.

² Mahmut Koca - İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 483.

³ Sahir Erman, *Hakaret ve Sövme Suçları*, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Basım Atölyesi, 2. Baskı, İstanbul, 1989, s. 246.

⁴ İbrahim Dülger, "5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 127. Maddesinin (İsnadın İspatı) Anayasa-ya Uygunluğu Sorunu", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2008, 16(2), s. 129.

⁵ Dülger, s. 130-131.

⁶ Murat Kayaççek, *Şerefe Karşı Suçlar*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, s. 154.

Kişilerin sırf doğruyu söylediği için cezalandırılmaları, toplum nezdinde hak-sız olarak görülen bir uygulama olacaktır ve suçluların veya toplumda, gerçekleş-tirdikleri fiilleri nedeniyle kınanan kimselerin devlet tarafından kayrıldığı algısının pekişmesine yol açacaktır. Demokratik bir toplumun yapı taşı olarak kabul edilen ifade özgürlüğü, kişilerin doğru olarak ifade ettikleri sözleri nedeniyle cezalandırılmaması kaydıyla sağlanabilecektir. İspat hakkının bir hak olarak tanınmadığı veya son derece kısıtlı olarak isnatta bulunan kişilere tanındığı ülkelerde, gerçek bir demokrasinin varlığından da söz edilemeyecektir⁷. Demokratik olmayan, bas-kıcı ve faşist düzenlerde, kişilerin ve özellikle yöneticilerin fiillerinin veya davra-nışlarının sorgulanmasına, egemen olan baskıcı siyasi görüşler dolayısıyla ta-hammül gösterilmeyecektir ve bu nedenle de isnadın ispatı hakkının varlığından bahsedilemeyecektir⁸. Şüphesiz, hakaret suçunun tipik fiillerini gerçekleştiren faile, sınırsız olarak isnatlarını ispat etme hakkı tanınması halinde; mağdurun onur, şeref ve haysiyeti çok fazla zedelenecektir ve isnadın ispatıyla ulaşılmak istenen yarar, mağdurun uğradığı haksız saldırı karşısında önemsiz kalacaktır. Kişiler, her ne kadar toplum tarafından kınanan davranışları gerçekleştirmiş olsa da, bu davranışlarının gizli tutulmasını talep edebilirler ve bu sebeple toplum tarafından tekrar kınanmak istemeyebilirler⁹. Bu nedenle, doktrinde isnadın ispa-tı hakkının kullanılması bakımından çeşitli sistemler benimsenmiştir¹⁰.

İsnadın ispatı hakkının kullanılmasına dair benimsenen ilk sistem, “*kesin is-pat yasağı*” sistemidir¹¹. Bu görüş uyarınca ceza kanunları, hiçbir kimsenin, baş-ka diğer bir kimsenin kötü hareketlerini ve toplumca kınanan davranışlarını ortaya çıkarmasına müsamaha göstermez¹². Toplumsal barışın ve toplumun huzurunun korunabilmesi için, kişiler hakkında gerçekleştirilen isnatlar doğru

⁷ Dülger, s. 130.

⁸ Dülger, s. 130. Örneğin, 1930 tarihinde iktidarda olan Mussolini'nin emriyle düzenlenmiş olan Faşist İtalyan Ceza Kanunu'nun 596. maddesinin gerekçesinde, devlet memurlarının faaliyetle-rini vatandaşların eleştirmesinin, faşist görüşün siyasal ve sosyal rejimine aykırı olacağı, dürüst olmayan memurların eleştirilmeden idareye bildirilmek suretiyle devlet görevinden bertaraf edilebileceği, idareye bir bildirimde bulunmadan memur hakkında isnatta bulunmanın memur-kendi manevi varlığından başka memurun temsil ettiği siyasi otoritenin manevi varlığına da hakaret teşkil edeceği ve siyasi otoriteyi sarsacağı açıklanmıştır, bkz. Özgür Gürdoğan, “Hakaret Suçu”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Ceza ve Ceza Usul Huku-ku) Anabilim Dalı*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2012, s. 262 dipnot 732.

⁹ Dülger, s. 130.

¹⁰ Kayaççiçek, s. 143.

¹¹ Kayaççiçek, s. 143.

¹² Kayaççiçek, s. 143.

olsa bile, bu isnatların dile getirilmesi yasaklanmıştır ve bu görüş uyarınca isnadını ispat etme hakkı hiç kimseye, hiçbir istisnaya yer olmaksızın, tanınmamıştır¹³. Kişiler, sırf isnatlarının doğruluğunu ispat etmek suretiyle hakaret suçunun yaptırımından kurtulamayacaktır. Bir kimseyi lekelemek, isnat edilen fiil veya olgular doğru olsa dahi, toplumun barışını sarsmaya yeterli bir fiildir ve yasaklanması gerekir¹⁴. Kesin ispat yasağı sistemi, demokratik olmayan, baskıcı rejimlerde kabul edilmiş bir sistemdir¹⁵. Toplum içerisinde, devletin görünen yüzü olan güç sahibi yöneticilerin eleştirilmesi, otoriter rejimin varlığına karşı bir tehdit olacağından, kişilerin bu yöneticilere karşı gerçekleştirdiği isnatlarını ispat etmesi imkânı ceza kanunlarıyla en başından itibaren engellenmiştir.

İsnadın ispatı hakkının kullanılabilmesi için kanun koyucular tarafından benimsenen diğer sistem, “*mutlak ispat imkânı*” sistemidir¹⁶. Bu sistemde, isnatta bulunan kimsenin isnadını ispatlamasına kesin olarak izin verilir ve isnatta bulunan kimse herhangi bir kısıtlamaya tabi olmaksızın isnadını ispatlayabilir¹⁷. Kişileri, toplumda birlikte yaşadığı diğer kişiler hakkında doğru bir söz söylemesi nedeniyle cezalandırmak, hakkaniyetle bağdaşan bir durum değildir¹⁸. Toplumun tüm kesimlerini, birbirleri hakkında sadece iyi şeyler söylemeye zorlamak, yalan söylemeyi adeta toplumsal bir görev haline getiren bir uygulamadır. Bu halde toplumun temel değerleri ve toplumdaki bireylerin birbirleri hakkındaki düşünceleri gerçekte bir yalana dayanmış olacaktır¹⁹. Herkes, korkusuzca doğru bildiği hususları dile getirebilmelidir. Kişilere mutlak olarak ispat imkânı tanınmaması halinde, isnatta bulunan kimse kural olarak suçlu, kınanan bir kimse olarak; kendisine karşı isnatta bulunulan kimse ise kendisini koruyan kanunlar sayesinde doğrudan temiz ve dürüst bir birey olarak kabul edilecektir²⁰. Bu halde, toplum nezdinde doğruları söylemenin cezalandırılan bir eylem olduğu kanısı uyanacaktır ve cezalar sorgulanmaya başlanarak toplum nezdinde caydırıcılığını yitirecektir²¹. Ceza muhakemesinde asıl amacın maddi gerçeğin ortaya

¹³ Koloş, s. 640.

¹⁴ Erman, s. 29.

¹⁵ Koloş, s. 640.

¹⁶ Kayaççiçek, s. 144.

¹⁷ Koloş, s. 639.

¹⁸ Kayaççiçek, s. 144.

¹⁹ Erman, s. 241.

²⁰ Kayaççiçek, s. 144.

²¹ Kayaççiçek, s. 144.

çıkarılması olduğu hususu da dikkate alındığında, yalnızca isnada dair ispat imkânının tanınması suretiyle maddi gerçek ortaya çıkacaktır ve isnadın ispatı hakkı, maddi gerçeğin tam olarak ortaya çıkarılması için herhangi bir sınırlandırılmaya tabi tutulmamalıdır²².

Kişilerin isnatlarını ispatlayabilmesi için doktrinde tasarlanan üçüncü ve son sistem, “*karma sistem*”dir²³. Bu görüşe göre her türlü doğrunun, her yerde ve her koşulda söylenmesine göz yumulmasında bir kamu yararı bulunmamaktadır²⁴. Sadece kamu yararının mevcut olması halinde kişilere isnatlarını ispatlama imkânı tanınmalıdır. Kamu yararını öncelikli hedefi olarak tutmayan, sırf kişileri lekelemek amacıyla hareket eden kötü niyetli kimselerin isnatlarını ispatlamasına izin vererek; mağdurların onur, şeref ve haysiyetlerinin zedelenmesine kanun koyucu müsamaha göstermemelidir²⁵. Kişilere isnatlarını ispat imkânı zaruri olarak tanınmalıdır fakat bu ispat imkânı mutlaka belirli ölçülerde, kamu yararı maksadıyla sınırlandırılmalıdır. İsnadın ispatı hakkı düzenlenirken, ortaya çıkacak kamu yararı ile kişilerin onur, şeref ve haysiyetine karşı gerçekleştirilen saldırılardan korunmayı isteme hakkı arasında hassas bir denge gözetilmelidir²⁶.

Karma sistem, kendi içerisinde de iki farklı biçimde ele alınmıştır. Buna göre ya ispat imkânı kural olup, ispatı yasak olan hususlar istisna olarak kanunda açıkça düzenlenmek suretiyle kabul edilecektir ya da ispat yasağı kural olup, kanunda ispat imkânı tanınan haller açıkça düzenlenecektir²⁷. Kanun, isnadın ispatı hakkını kural olarak serbest bırakmakta fakat kanunda öngörülen sınırlı hallerde ispat imkânının mümkün olmayacağını belirtmekteyse, “*ispat imkânı*” sisteminin var olduğu söylenebilecektir²⁸. İsnadın ispatı hakkını düzenleyen kanun hükmü, kural olarak isnadın ispatı hakkını yasaklayıp, öngörülen sınırlı hallerde isnadın ispatı hakkına imkân tanımaktaysa, “*ispat yasağı*” sisteminin mevcut olduğu kabul edilecektir²⁹.

²² Faruk Erem, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, Cilt: 4 Özel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1993, s. 559.

²³ Koloş, s. 640.

²⁴ Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Özel Kısım*, 9. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018, s. 126.

²⁵ Erem, s. 561.

²⁶ Doğan Soyaslan, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 12. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 339 vd.

²⁷ Kayaççiçek, s. 144.

²⁸ Gürdoğan, Doktora Tezi, s. 263.

²⁹ Gürdoğan, Doktora Tezi, s. 263.

İspat hakkına ilişkin Türk Ceza Kanunu ve Anayasa hükümleri incelendiğinde; isnadın ispatı hakkının, doktrinde ele alınan karma sisteme uyumlu bir biçimde düzenlendiği, karma sistem içerisinde de “*ispat yasağı*” görüşünün benimsendiği ve kanunlarda açıkça düzenlenen haller haricinde ispat imkânının isnatta bulunan kişilere tanınmadığı görülmektedir³⁰. Anayasa’nın 39. maddesi ve TCK’nin 127. maddesi, kişilerin isnatlarını ispatlayabilecekleri halleri saymak suretiyle belirlemiştir ve pozitif düzenlemelerde yer alan şartlar haricinde, kişilere isnatlarını ispat etmek suretiyle hakaret suçunun yaptırımından kurtulma imkânı tanınmamıştır. Doktrinde; Anayasa’nın 39. maddesinde düzenlenen isnadın ispatı hakkının şartları incelendiğinde, kamu görev veya hizmetinde bulunanlara karşı bu görev veya hizmetleriyle ilgili isnatların ispat edilmesi hususunda herhangi bir sınır öngörülmediği ve bu hususta karma sistem düşüncesinin terk edildiği de ileri sürülmüştür³¹.

II. İSNADIN İSPATI HAKKININ KULLANILMASI BAKIMINDAN ARANAN KOŞULLAR

Türk hukukunda, isnadın ispatı hakkına dair düzenlenmiş olan anayasal hükümler ve TCK’de yer alan hükümler incelendiğinde, isnadın ispatı hakkının kullanılabilmesi için kanun koyucu tarafından birtakım şartların mevcudiyetinin arandığı görülmektedir. İsnadın ispatı hakkının kullanılabilmesi için öncelikle, mağdura somut bir fiil veya olgu isnat edilmesi gerekir³². Anayasa’nın 39. maddesinde yer alan “*Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispata razı olmasına bağlıdır.*” hükmü uyarınca, kişilerin kamu görevi veya hizmetinde bulunması ve bu görev ya da hizmet nedeniyle gerçekleştirilen isnatlarla, bunun dışında gerçekleştirilen isnatlar arasında bir ayrıma gidildiği anlaşılmaktadır. TCK’nin 127. maddesinde yer alan “*İsnat edilen ve suç oluşturan fiilin ispat edilmiş olması halinde kişiye ceza verilmez. Bu suç nedeniyle hakaret edilen hakkında kesinleşmiş bir*

³⁰ Koloş, s. 641; Erman, s. 248.

³¹ Koloş, s. 642. Kanaatimizce Anayasa’da düzenlenen isnadın ispatı hakkı, isnadın ispatlanmasını; kişilerin kamu görevinde veya hizmetinde bulunması ve bu kamu görevi ya da hizmeti nedeniyle kişiye isnatta bulunması şartıyla sınırlandırdığından, bu hususta mutlak ispat imkânının benimsendiğini ileri sürmek mümkün olmayacaktır. Karma sistemin anayasal düzenleme bakımından da muhafaza edildiği kabul edilmelidir, bkz. Dülger, s. 131-132.

³² Kayaççık, s. 152.

mahkûmiyet kararı verilmesi halinde, isnat ispatlanmış sayılır. Bunun dışındaki hallerde isnadın ispat isteminin kabulü, ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikayetçinin ispata razı olmasına bağlıdır. (2) İspat edilmiş fiilinden söz edilerek kişiye hakaret edilmesi halinde, cezaya hükmedilir.” düzenlemesi incelendiğinde, TCK sistematığının, isnadın ispatına dair yer alan anayasal hükümden farklı bir ayrıma giderek; isnat edilen fiilin suç oluşturması halini ve bunun dışında kalan halleri, birtakım şartların gerçekleşmesi kaydıyla ayrıma tabi tuttuğu görülmektedir. Çalışmanın bütünlüğü bakımından, kısaca isnadın ispatının doğması için pozitif düzenlemelerde aranan şartların incelenmesi gerekmektedir.

A. İsnadın Kamu Görevi ve Hizmetinde Bulunanlara Karşı Bu Hizmet ya da Görev Nedeniyle Gerçekleştirilmesi Hali

Anayasa'nın 39. maddesi uyarınca, kamu görevi ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu hizmetleri ya da görevlerinin icra edilmesinden bahisle isnatta bulunulması halinde, isnatta bulunan kimse isnadını ispatlamak kaydıyla hakaret suçu bakımından sorumlu tutulamayacaktır³³. TCK md.127 hükmünde, anayasal düzenlemede yer alan bu hususa yer verilmemiştir. Anayasa'da mutlak bir biçimde kabul edilen bu isnadın ispatı hali, TCK hükmü içerisinde düzenlenmeyecek; isnadın ispatı hakkı, “*isnat edilen fiilin suç oluşturması*” şartı uyarınca sınırlandırılmıştır ve isnadın ispatı hakkının uygulama alanı daraltılmıştır³⁴. Bu nedenle uygulamada, kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmeti nedeniyle gerçekleştirilen isnatların, TCK uyarınca ayrıca suç niteliğinde olmasının aranıp aranmayacağı ve suç oluşturan isnadın ispatlanmasının gerekip gerekmediği tartışmalı bir husus haline gelmiştir. Doktrinde, bu tartışmalar sonucunda TCK'de yer alan düzenlemenin Anayasa hükmüne aykırı olduğu da ileri sürülmüştür³⁵. Kanaatimizce, “*normlar hiyerarşisi*” dikkate alınarak Anayasa'nın 39. maddesi uyarınca, kamu görevi ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu hizmeti veya görevleri nedeniyle gerçekleştirilen isnatların, TCK'de isnadın ispa-

³³ Koca-Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 489-490.

³⁴ Kayaççek, s. 149. Anayasal hükmün isnadın ispatı bakımından TCK'de bir açıdan genişletildiği, isnadın ispatı hakkının TCK'de düzenlenen haliyle “*suç oluşturan fiilin*” isnat edilmesi ve ispatlanması suretiyle herkese karşı ileri sürülebileceği de doktrinde ileri sürülmüştür, bkz. Dülger, s. 133.

³⁵ Kayaççek, s. 149-152; Dülger, s. 133-136. TCK'de var olan isnadın ispatı hakkının, anayasal hükümleri sınırlandırmadığı gibi, kamu görevi veya hizmetinde bulunmayanları da kapsayarak, aksine fail yararına genişlettiğine dair bkz. Koca-Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 490.

tı bakımından aranan şartlara bakılmaksızın, mutlak bir biçimde ispatlanmasına izin verilmelidir ve isnadın ispatlanması halinde fail hakaret suçundan sorumlu tutulmamalıdır³⁶. “Üst norm” olan isnadın ispatına dair anayasa hükmü, TCK’de ve CMK’da öngörülen isnadın ispatı hakkını sınırlayan hükümler dikkate alınmaksızın somut olaya doğrudan doğruya uygulanacaktır.³⁷ Kanun gerekçesinde de görüşümüze uygun olarak, anayasal hüküm gereği kamu görevi ve hizmetinde bulunanlara karşı bu görev ve hizmetlerin icra edilmesine yönelik olarak gerçekleştirilen isnatların doğruluğunun ispat edilebileceği açıklanmıştır.³⁸

TCK md.6 hükmünün 1. fıkrasının c bendi uyarınca, “*kamu görevlisi*” kavramından; “*kamusal bir faaliyetin yürütülmesine atama, seçilme yoluyla ya da herhangi bir biçimde sürekli, geçici ya da süreli olarak katılan kimse*” anlaşılmaktadır. Bu tanıma uyan bir kimse bakımından, yerine getirdiği kamu görevi ve hizmeti ile ilgili isnatlarda bulunulduğunda, TCK’de isnadın ispat edilmesi bakımından aranan “*isnat edilen fiilin suç olması*”, “*isnadın ispatında kamu yararı olması*” ya da “*mağdurun rızası*” gibi şartların varlığına bakılmaksızın, faile isnadını ispat etme hakkı tanınacaktır³⁹. Örneğin, bir trafik polisinin gözlerinin iyi görmediğinin, neredeyse kör olduğunun ve bu nedenle kırmızı ışıkta geçen arabalara idari para cezası tutanağı düzenlemeyerek tolerans gösterdiğinin isnat edilmesi durumunda, isnadın içeriği suç niteliğinde olmasa da, faile isnadını ispat etme hakkı tanınmalıdır. Şüphesiz çoğu zaman gerçekleştirilen isnatların içeriği, kişilere suç isnat etme niteliğinde olacaktır fakat bu durum, isnadın ispatı hakkının kullanılabilmesi bakımından bir zorunluluk değildir. Örneğin, bir jandarma personelinin, mağdurun aracında gerçekleştirilen arama esnasında, mağdurun aracından para çaldığının isnat edilmesi halinde, gerçekleştirilen isnat bir suç isnadıdır. Isnadın içeriğini suç oluştursa da, isnatta bulunan kimse- nin isnadının ispatlanmış sayılması için, hakkında isnatta bulunulan kimsenin üzerine atılı suç bakımından mahkûm edilmesi şartı, TCK’de düzenlenen isnadın ispatı hükmü bu hususta dikkate alınmayacağından, aranmayacaktır.

³⁶ Kayaççek, s. 151; Zeki Hafizoğulları- Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler- Kişilere Karşı Suçlar*, 5. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 241-242.

³⁷ Anayasa Mahkemesi, 765 sayılı TCK’nin 481. maddesinin 1. fıkrasında yer alan isnadın ispatı hakkına dair hakkı sınırlayan hükümlerin dikkate alınmaksızın, normlar hiyerarşisinin gereği olarak en üst norm olan ve isnadın ispatı hakkına ilişkin olan Anayasa’nın 39. maddesinin doğrudan somut olaya uygulanması gerektiğini belirtmiştir, bkz. Anayasa Mahkemesi’nin 06.05.1982 tarihli, 1982/8 E. ve 1982/3 K. sayılı hükmü, 18237 sayılı Resmi Gazete, yayım tarihi 30.11.1983.

³⁸ Bkz. TCK’nin 127. maddesinin kanun gerekçesi.

³⁹ Ersan Şen, *Yeni Türk Ceza Kanununun Yorumu*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2006, s. 559.

Anayasa gerekçesinde de açıklandığı üzere, isnadın kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olması halinde, kişilere isnadını ispat etmek suretiyle üzerine atılı hakaret suçundan “beraat” etme imkânı tanınmıştır⁴⁰. Bu halde, TCK md.6 hükmünün 1. fıkrasının c bendinde tanımlanan kimselere, görev ve hizmetleriyle ilgili bir isnat gerçekleştirilmesi halinde, mutlak olarak failin isnadını ispat hakkına sahip olduğu söylenebilecektir⁴¹.

B. İsnada Konu Olan Fiilin Suç Oluşturması

Türk Ceza Kanunu, isnadın ispatı hakkına dair anayasada yer alan pozitif düzenlemelerden ayrı bir düzenleme meydana getirerek, isnat olunan fiilin konusunun bir suç oluşturması halinde; isnatta bulunan kimselere mutlak bir ispat imkânı tanımıştır⁴². TCK md.127 hükmü uyarınca, isnat edilen fiil suç niteliğindeyse ve bu isnat edilen suç ispat edilmişse, kişi hakaret suçundan sorumlu tutulamayacaktır. Bu hallerde, TCK sistematigi içerisinde isnadın ispatı hakkının kullanılabilmesi için aranan diğer yan koşullar olan “mağdurun rızası” veya “kamu yararı” hususlarının mevcudiyeti aranmayacaktır⁴³. Suç niteliğinde olan somut fiil veya olgu isnadının içeriğinin mutlaka belirli ya da belirlenebilir olması da gerekmektedir. İsnat edilen fiilin suç oluşturmaması halinde isnatta bulunan kimse, nisbi ispat hakkına sahip olacaktır ve kanunda öngörülen diğer koşullar mevcutsa isnadını ispat edebilecektir.

İsnadın ispatı hakkının kullanılabilmesi için TCK sistematigi tarafından öngörülen ilk hal uyarınca, somut fiil isnadının içeriğinin, mutlaka suç niteliğinde olması şartı vardır⁴⁴. İsnat edilen fiilin, mutlaka ispata elverişli ve TCK ya da özel kanunlarda “suç” olarak düzenlenmiş olması gerekmektedir⁴⁵. Kabahat niteliğindeki isnatların ya da disiplin cezası gerektiren isnatların varlığı halinde, isnadın ispatı hakkı kullanılamayacaktır⁴⁶. Örneğin, mahalle muhtarının komşusunun eşiyile zina ettiğinin isnat edilmesi halinde, zina fiilinin suç olmaması nedeniyle, isnadın ispatı hakkı yalnızca hakaret suçunun mağdurunun isnadın ispatı

⁴⁰ Bkz. Anayasa md.39 gerekçesi.

⁴¹ Şen, s. 559.

⁴² Kayaççek, s. 154.

⁴³ Kayaççek, s. 155.

⁴⁴ Koca-Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 491.

⁴⁵ Kayaççek, s. 154.

⁴⁶ Kayaççek, s. 154.

na rıza göstermesi ya da somut olayda isnadın ispatlanmasında bir kamu yararının bulunması halinde mümkün olacaktır. Fail, isnadın niteliğinin suç olmaması halinde mutlak surette ispat hakkından yararlanamayacaktır⁴⁷. Aynı örneğin, muhtarın komşusuna cinsel saldırıda bulunduğu isnat edilmesi olarak gerçekleşmesi halinde, cinsel saldırı fiili TCK'de suç olarak düzenlendiğinden, isnatta bulunan kimsenin mutlak olarak isnadını ispatlama hakkı doğacaktır.

İsnadın konusunu suç oluşturmaktaysa, isnadın ispatının nasıl gerçekleştirileceği TCK md.127 hükmünün 1. fıkrasında tanımlanmıştır. Buna göre, isnat edilen suç dolayısıyla mağdur hakkında kesin bir mahkûmiyet hükmü verilmiş olmalıdır. TCK md.127 hükmünün ikinci fıkrasından anlaşıldığı üzere de, daha önce ispat edilmiş bir fiil dolayısıyla isnatta bulunulması halinde, isnatta bulunan kimse hakaret suçundan sorumlu tutulacaktır. Madde hükmü bir bütün olarak değerlendirildiğinde, hakaret suçu dolayısıyla yürütülen yargılama esnasında, mağdur hakkında isnat edilen suç dolayısıyla daha önce verilmiş ve kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü olmamalıdır ve fail hakkında hakaret suçu dolayısıyla devam eden kovuşturma hükmüyle sonuçlanana kadar, mağdur hakkında isnat edilen suç dolayısıyla kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü kurulmalıdır⁴⁸. Mağdur hakkında, isnat edilen suç dolayısıyla kesinleşmiş bir mahkûmiyet kararının, hakaret suçu nedeniyle fail hakkında devam eden yargılama sırasında doğması halinde, fail hakaret suçundan sorumlu tutulamayacaktır⁴⁹.

TCK md.127 hükmünün 2. fıkrasından anlaşıldığı üzere, ispat edilmiş bir fiili dolayısıyla mağdura karşı isnatta bulunan kimsenin, hakaret suçundan sorumlu tutulacağı belirtilmiştir. Bu hüküm sayesinde kişilerin, geçmişinde toplum tarafından kınanan davranışlar gerçekleştirmiş olması nedeniyle, bir ömür boyu eleştirilmesinin ve kınanmasının önüne geçilmiştir⁵⁰. Örneğin, daha önceden kasten öldürme suçundan hüküm giyen bir kimseden “*katil*” olarak bahsedilmesi halinde, isnatta bulunan kimse hakaret suçundan sorumlu tutulacaktır. Ayrıca yalnızca suç oluşturan isnatlar bakımından değil, konusu suç oluşturmayan isnatlar bakımından da, mağdur hakkında ispat edilmiş bir fiil dolayısıyla mağdura karşı isnatta bulunmak yasaklanmıştır. Örneğin, daha önceden eşini aldatmış bir bürokrat hakkında gerçekleştirilen ve ispat edilmiş bir isnattan

⁴⁷ Kayaççek, s. 155.

⁴⁸ Koca-Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 491.

⁴⁹ Kayaççek, s. 162-163.

⁵⁰ Veli Özer Özbek - Koray Doğan - Pınar Bacaksız, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s. 527.

bahisle, tekrar “zani (zina eden)” olarak aynı isnatta bulunulması halinde, fail isnadını ispat edemeyecektir ve hakaret suçundan sorumlu tutulacaktır.

Hakaret suçu nedeniyle yargılanan ve isnadı gerçekleştiren failin, hakkında yürütülen kovuşturma sonucunda, mağdur hakkında isnat etmiş olduğu suç dolayısıyla mağdurun kesin bir hükümlerle cezalandırılması halinde hakaret suçundan sorumlu tutulmayacağı kanunda açıkça düzenlenmiştir. Mağdur hakkında isnat edilen suç dolayısıyla yürütülen kovuşturmanın sonucunda, mağdur hakkında kesinleşmiş bir mahkûmiyet hükmü kurulması halinde hakaret suçunun failinin sorumlu olmayacağı açıktır. Mağdur hakkında isnat edilen suç dolayısıyla, yalnızca hapis cezası değil, diğer seçenek yaptırımların uygulanması ya da haksızlık nedeniyle mağdur hakkında güvenlik tedbirine hükmedilmiş olunması halinde de isnadın ispatlandığının kabul edilmesi gerekecektir⁵¹. Mağdur hakkında isnat edilen suç dolayısıyla yürütülen kovuşturma sonucunda mahkeme tarafından beraat hükmü verilmesi, davanın düşmesi kararı verilmesi, davanın reddi kararı verilmesi, mağdur hakkında yürütülen soruşturma sonucunda kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmesi gibi ya da kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilmesi gibi hallerde, fail isnadını ispatlayamamış sayılacaktır ve hakaret suçundan sorumlu tutulacaktır⁵². Mağdur bakımından, kendisine isnat edilen suç dolayısıyla, CMK md.231 hükmünün 5. fıkrasının ve devamındaki fıkralar uyarınca, üzerine atılı suç dolayısıyla yürütülen kovuşturmanın sonucunda hükümlerle birlikte, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilirse; her ne kadar hükmün açıklanmasının geri bırakılmasıyla kişi hakkında suç nedeniyle hukuki sonuçlar doğmayacak olsa da, üzerine atılı suç dolayısıyla mahkûm edildiği dikkate alındığında, failin isnadını ispatladığının kabul edilmesi gerekecektir.⁵³ Hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararıyla birlikte sanık, üzerine atılı suç nedeniyle mahkûm olmaktadır fakat hükmün hukuki sonuçları kanunda öngörülen süre boyunca askıda kalmaktadır. Hakaret suçunun mağduru hakkında, isnat edilen fiil dolayısıyla hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına dair karar verilmişse, hakaret suçu dolayısıyla yargılanan failin, ceza yargılamasında sanık yararına yorum ilkesinin bir gereği olarak, is-

⁵¹ Koca-Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 491.

⁵² Koca-Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 492; Kayaççiçek, s. 163; Nur Centel - Hamide Zafer - Özlem Çakmut, *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar*, Cilt 1, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s. 260.

⁵³ Burak Coşkun, “Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu”, *Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s. 86-87.

nadını ispat ettiği kabul edilmelidir ve hakaret suçundan sorumlu tutulmamalıdır.⁵⁴ Doktrindeki bir görüş uyarınca, isnadın mağdurunun, isnat edilen ve kanuni tipte düzenlenen suçun haksızlık unsurunu gerçekleştirmesine rağmen, şahsi cezasızlık halinin varlığı sebebi nedeniyle suçtan sorumlu tutulmaması halinde de kişinin mahkûm olduğu kabul edilmelidir ve isnatta bulunan kimse- nin isnadını ispatladığı varsayılmalıdır⁵⁵. Mağdur hakkında isnat edilen suç dola- yısıyla yürütülen kovuşturma sonucunda kesin olarak “ceza verilmesine yer olmadığı” kararı verilmesi halinde de isnadın ispat edildiği kabul edilecektir⁵⁶.

C. İsnadın Konusunun Suç Oluşturmaması

TCK'nin 127. maddesinde, isnat edilen fiillerin ispatlanması bakımından, suç oluşturmayan fiillerin ispatının iki farklı şartla mümkün olabileceği düzen- lenmiştir. TCK'nin 127. maddesinde yer alan isnadın ispatı hakkının nispi koşul- ları, Anayasa'nın 39. maddesiyle paralel bir şekilde düzenlenmiştir. Bu hükme göre, isnat edilen fiilin suç oluşturmaması halinde, isnatta bulunan fail; isnadını ancak mağdurun isnadın ispatına rıza göstermesi ya da isnadın ispatlanmasında bir kamu yararı bulunması halinde, gerçekleştirdiği somut fiil ya da olgu isnadı- nı ispat etme hakkına sahip olacaktır. İsnada konu fiil suç oluşturmamaktaysa, TCK md.127 hükmünün 1. fıkrasının 3. cümlesinden anlaşıldığı üzere, isnatta bulunan kimseye “nisbi” bir ispat hakkı tanınmaktadır⁵⁷. Kanun metninde açık- ça, “bunun dışındaki hallerde” demek suretiyle; isnat edilen fiilin suç oluşturma- ması halinde, isnatta bulunan kimseye tamamlayıcı ve ek olarak isnadını ispat etme hakkı tanındığından, nisbi bir hakkın var olduğu söylenebilecektir⁵⁸.

Somut fiil ya da olgu isnadı, mağdurun onur, şeref ve saygınlığını rencide etmeye elverişli olmasına rağmen, suç niteliğinde olmayabilir. Örneğin, bir kim- senin işçisiyle zina ettiğinin isnat edilmesi, bir kimsenin fuhuş yaptığının isnat

⁵⁴ Coşkun, Yüksek Lisans Tezi, s. 86-87. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasının kararının hukuki niteliği tartışmalıdır. Doktrinde, bu kararın hukuki niteliğinin koşullu olarak verilen düşme kararı olduğu da kabul edilmektedir. Bu nedenle hükmün açıklanmasının geri bırakıl- masına dair karar verilmesi halinde isnadın ispat edilmiş sayılamayacağına dair görüş için bkz, Serhat Sinan Kocaoğlu, *Uluslararası (AİHM) ve Ulusal Yargı İçtihatları Çerçevesinde Hakaret Suçu (5237 Sayılı TCK m.125-131)*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 314-315.

⁵⁵ Gürdoğan, Doktora Tezi, s. 271.

⁵⁶ Devrim Aydın, “Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 2013, s. 912.

⁵⁷ Kayaççek, s. 155.

⁵⁸ Kayaççek, s. 155-156.

edilmesi, bir kişinin kumar oynadığının isnat edilmesi, tipik olarak TCK sistematığı içerisinde doğrudan suç olarak kabul edilen haller olmamasına rağmen, mağdurun manevi varlığını rencide etmeye elverişli isnatlardır. Failin, suç niteliğinde olmayan isnatlarını ispatlaması imkânı, TCK md.127 hükmünden anlaşıldığı üzere sınırlandırılmıştır. Kanun metninin isnadın ispatının konusunun suç teşkil etmediği hallerde, hakkın doğması bakımından belirlediği unsurları iki alt başlık altında incelemek mümkündür.

1. İsnadın İspat Edilmesinde Kamu Yararı Bulunması

Mağdurun onur, şeref ve saygınlığını zedeleyici nitelikte olan somut fiil veya olgu isnadının konusu, suç oluşturmamaktaysa; isnatta bulunan kimsenin isnadını ispat etmesi için aranan seçimlik şartlardan olan ilki, isnadın ispat edilmesinde bir kamu yararının mevcut olması şartıdır⁵⁹.

Kamu yararı kavramının niteliğini ve somut olaydaki kamu yararının varlığını, hakaret suçu nedeniyle kovuşturmayı yürüten mahkeme takdir edecektir⁶⁰. Kanun koyucu, isnadın ispatına dair hükümde kamu yararı kavramından ne anlaşılması gerektiğine dair somut bir düzenlemeye yer vermediğinden, bu düzenlemenin “suçta ve cezada kanunilik” ilkesi ile bağdaşmadığı ve kanunu uygulayacak olan mahkemeler tarafından kavramın tanımlanmasında keyfiliğe yol açabileceği de doktrinde ileri sürülmüştür⁶¹.

Kamu yararı kavramından; kişilerin ve toplumun refahını ve huzurunu sağlamak, toplumsal huzurun korunmasına hizmet etmek, toplumun güvenliğini sağlamak anlaşılmalıdır⁶². Somut olayda mahkemenin, hakaret suçu dolayısıyla yargılanan sanığın isnadını ispat etmesinde kamu yararı olup olmadığını değerlendirirken; isnadın ispatlanması sonucunda toplumda yaşayan kişilerin ve toplumun bütünü- nün bundan bir fayda sağlayıp sağlamayacağını, toplumun huzur ve sükûnunun isnadın ispatlanması suretiyle korunup korunmayacağını dikkate alması gerekecektir. Kamu yararının varlığı, somut olayda; mağdurun toplumsal saygınlığı, itibarı,

⁵⁹ Özbek - Doğan - Bacaksız, s. 526-527; Koca-Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 493.

⁶⁰ Koca-Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 493.

⁶¹ Soyaslan, s. 343.

⁶² Osman Saraç, “Kamu Yararı Kavramı”, *Maliye Dergisi*, 139, 2002, s. 6-8. Anayasa Mahkemesinin 05.04.1977 tarihli 1977/1 E. ve 1977/20 K. sayılı hükmü, 08.04.1963 tarihli 1963/16 E. ve 1963/63 K. sayılı hükmünde de kamu yararı benzer biçimlerde açıklanmıştır, bkz. Saraç, s. 7.

mağdurun mesleği, mağdura isnat edilen fiilin toplum nezdindeki ağırlığı ve kınanma derecesi gibi hususlar dikkate alınarak mahkeme tarafından takdir edilecektir⁶³. Örneğin, mahalle berberinin eşcinsel olarak komşusuyla ilişkiye girdiğinin isnat edilmesi halinde, isnadın ispat edilmesinde bir kamu yararı olduğu söylenemeyecektir. Isnadın ispat edilmesiyle, kamu bakımından bir fayda doğmayacaktır. Aynı örneğin, ülkece tanınan bir bürokrat hakkında isnat edilmesi halindeyse, bir kamu yararı doğduğu ve isnadın ispatına izin verilebileceği söylenmelidir.

İsnadın ispatlanması hususunda mahkemece kamu yararının varlığı değerlendirilirken, “*kamu merakı*” kavramının dışlanması gerekmektedir⁶⁴. Anayasa’nın 20. maddesinde düzenlenen “*Özel hayatın gizliliği ve korunması*” hükümleri uyarınca, herkes özel hayatına saygı gösterilmesi talebinde bulunabilecektir. Kişilerin özel hayatının gizliliği, sırf toplumun ya da isnatta bulunan kişilerin merakını gidermek amacıyla zedelenemeyecektir⁶⁵. Isnadını ispat etme hakkına sahip olduğunu ileri süren kimse, sırf kamunun merakını gidermek amacıyla hareket etmekte ve somut olayda da isnadın ispat edilmesinde kamunun bir yararı bulunmamaktaysa, isnadın ispatı hakkı doğmayacaktır. Örneğin, bir akademisyenin öğrencisi ile ilişkisi yaşadığının isnat edilmesi halinde, isnadın ispat edilmesine izin verilmesi, üniversite çalışanlarının veya öğrencilerin merakını gidermekten başka bir amaca hizmet etmeyecektir ve kamu yararının varlığından söz edilemeyecektir. Aynı örneğin, akademisyenin ilişki yaşadığı öğrenciye fazladan not verdiğinin isnat edilmesi şeklinde gerçekleşmesi halindeyse, isnadın ispat edilmesinde bir kamu yararı olduğu söylenebilecektir.

İsnadın ispat edilebilmesi için aranan kamu yararının varlığı, her somut olayda mahkeme tarafından, somut olayın özellikleri dikkate alınarak takdir edilmelidir.

2. Isnadın İspat Edilmesine Mağdurun Rıza Göstermesi

Kanun koyucu mağdura isnat edilen, mağdurun onur, şeref ve saygınlığını rencide eden ve konusu suç oluşturmayan somut fiil veya olgu isnatları bakımından; isnadın ispatında kamu yararı olmasa dahi faile isnadını ispat etme imkânı tanımıştır.⁶⁶ Bu halde fail, yalnızca mağdurun isnadın ispatına razı olması

⁶³ Koca-Üzülmüş, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 493.

⁶⁴ Erman, s. 262.

⁶⁵ Kayaççek, s. 157.

⁶⁶ Kayaççek, s. 159.

kaydıyla isnadını ispat etme hakkına kavuşacaktır. İsnadın ispat edilmesinde somut olayda kamu yararı bulunmaktaysa, mağdurun rıza göstermesi şartı aranmayacaktır⁶⁷.

Mağdurun isnadın ispatına rıza göstermesi ihtimalinde, isnadın ispat edilebileceği düzenlemesinin kanunda yer alması halinin, mağduru hakaret suçu nedeniyle tekrar mağdur edebileceği ileri sürülmüştür⁶⁸. Bu görüş uyarınca mağdurun, kendisine karşı gerçekleştirilen isnatların ispat edilmesine rıza göstermemesi halinde, maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasından kaçındığı ve isnadın doğru olduğunu kabul ettiği yönünde manevi bir baskı göreceği ve kanun koyucu tarafından dolaylı olarak mağdurun isnadın ispatına razı olması gerektiği yönünde telkin edildiği söylenebilecektir⁶⁹.

Mağdur, isnadın ispat edilmesine dair rızasını açıkça ve herhangi bir şarta tabi kılmadan açıklamalıdır. Rızasını açıkça ve şarta tabi kılmaksızın belirten mağdur, isnadın ispatlanmasına dair açıklamış olduğu rızasını geri alamaz⁷⁰. Mağdur, fail hakkında hakaret suçu nedeniyle yürütülen kovuşturmanın kesin hükümle sonuçlanması anına kadar isnadın ispatına rıza gösterebilecektir⁷¹.

TCK md.26 hükmünde tanımlanan ilgilinin rızası hali ile isnadın ispat edilmesine rıza göstermek birbirinden tamamen farklı durumlardır⁷². TCK md.26 hükmünde tanımlanan ilgilinin rızası, kişinin üzerinde mutlak olarak tasarruf edebileceği bir hakkı üzerinde, failin ceza kanunlarında suç olarak tanımlanan tipik eylemleri gerçekleştirilmesi halinde, tipik eylemin hukuka uygun hale gelmesini sağlayan genel bir hukuka uygunluk nedenidir. Mağdurun isnadın ispatına rıza göstermesi hali, yalnızca isnadın ispatı hakkının kullanımına ilişkin seçimsel bir şarttır ve mağdurun rızasını açıklamasıyla birlikte hakaret suçunun tipik fiilleri doğrudan hukuka uygun hale gelmez. Ayrıca kanunda öngörülen diğer koşullara uygun olarak isnadın ispat edilmesi gerekmektedir.

İsnadın ispatına rıza gösterebilecek mağdurlar, TCK md.127 hükmünde şikâyetçiler olarak tanımlanmıştır. Bu hüküm dolayısıyla, isnadın ispatına rıza

⁶⁷ Koca-Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 493.

⁶⁸ Kayaççek, s. 160.

⁶⁹ Kayaççek, s. 160.

⁷⁰ Ahmet Caner Yenidünya -Mehmet Emin Alşahin, "Bireyin Şerefine Karşı Suçlar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 19, S. 68, 2007, s. 83.

⁷¹ Yenidünya-Alşahin, s. 160.

⁷² Kayaççek, s. 161.

gösterebilecek kimsenin, fail hakkında hakaret suçu dolayısıyla şikâyetçi olması isnadın ispat edilmesi bakımından ön şart olarak kabul edilmelidir⁷³. Hakaret suçunun birden fazla mağdura karşı gerçekleştirilmesi halinde, tüm mağdurların isnadın ispatına razı olması gerekir⁷⁴. Sayısı birden fazla olan mağdurların birinin veya bir kısmının rıza göstermemesi halinde, yalnızca isnadın ispatlanmasında bir kamu yararı bulunmaktaysa isnadın ispatı istemi kabul edilecektir⁷⁵.

III. İSNADIN İSPATINDA İZLENECEK USUL

Doktrinde, hakaret suçu bakımından yargılamayı yürüten mahkemenin izlemesi gereken usul, isnat edilen fiil veya olgunun konusunun suç niteliğinde olup olmamasına göre ikili ayrıma tabi tutularak değerlendirilmiştir⁷⁶. Bu hususun çalışmanın bütünlüğü bakımından kısaca değerlendirilmesi gerekmektedir.

A. İsnadın Konusunun Suç Olmaması Halinde İspatın Usulü

İsnat edilen fiil veya olgunun niteliğinin suç oluşturmaması halinde, yalnızca fail hakkında hakaret suçu dolayısıyla kovuşturmayı yürüten mahkemede isnadın ispat edilmesi mümkündür⁷⁷. Mahkeme, isnadın niteliğinin suç oluşturmaması halinde re'sen harekete geçmemelidir ve failin, failin yasal temsilcisinin ya da müdafisinin talebi üzerine harekete geçerek isnadın ispatı hususunda bir değerlendirme yapmalıdır⁷⁸. Failin ya da temsilcilerinin isnadın ispat edilmesi isteminde bulunmasının üzerine mahkeme, isnadın içeriğinin suç oluşturmaması halinde; isnadın ispat edilmesinde bir kamu yararı olup olmadığını veya mağdurun isnadın ispat edilmesine rıza gösterip göstermediğini araştıracaktır ve kanunda öngörülen şartların oluşması halinde isnadın ispatı istemini kabul edecektir⁷⁹. Bu hususta yargılamayı yürüten mahkeme, isnadın ispatına dair bir ara karar kurarak durumu tespit etmelidir. İsnadın ispatı bakımından bir kamu yararı mevcut değil ya da mağdurun rızası bulunmamaktaysa, ara kararla

⁷³ Kayaççek, s. 162.

⁷⁴ Erman, s. 264.

⁷⁵ Kayaççek, s. 162.

⁷⁶ Kayaççek, s. 167; Emine Ülker Tarhan, *Yeni Türk Ceza Yasasında Tehdit ve Hakaret Suçları*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007, s. 330 vd.

⁷⁷ Kayaççek, s. 167; Tarhan, s. 330; Koca-Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 492; Özbek - Doğan- Bacaksız, s. 527.

⁷⁸ Kayaççek, s. 167; Tarhan, s. 330.

⁷⁹ Kayaççek, s. 167.

birlikte mahkeme, isnadın ispatı istemini reddetmelidir ve dosyadaki mevcut delillere göre karar vermelidir. Fail, isnadın ispatı iddiasını kovuşturma evresinde, hüküm kesinleşinceye kadar her aşamada ileri sürebilecektir⁸⁰.

Mahkeme isnadın ispatlanması hususunu, gerekli araştırmayı gerçekleştirdikten sonra ara kararıyla kabul etmişse, CMK md.218 hükmünün 1. fıkrasında düzenlenen “ceza mahkemelerinin ek yetkisi” uyarınca, hakaret suçu dolayısıyla yargılamayı yürüten aynı mahkeme, şikâyetçi bakımından özel bir yargılama usulü öngörülmüş olsa dahi, isnat edilen fiil veya olgunun doğru olup olmadığını inceleyecektir⁸¹.

Hakaret suçu dolayısıyla yargılamayı yürüten mahkeme, isnadın doğru olup olmadığını incelerken, kuşkuyla yer bırakmayacak, açık ve keskin delillerle hüküm kurmalıdır. Mahkeme, nisbi muhakeme kurallarına uygun olarak gerçekleştirdiği araştırmasında, hukuka uygun olan ve CMK tarafından öngörülen tüm delillerden yararlanabilecektir⁸². Ceza muhakemesinin gerçek amacının maddi gerçeği ortaya çıkarmak olduğu hususu dikkate alındığında, isnadın doğruluğunun araştırılmasına mahkemece karar verildikten sonra isnadın ispatı hususunda tüm deliller mahkemece re’sen araştırılmalıdır⁸³. Şüphesiz, failin de isnadın ispat edilmesi bakımından, mahkemede ileri sürmüş olduğu soyut iddialarından başka delilleri ileri sürmesi de gerekmektedir. Bu hususta, isnadını ispat edemeyen sanığın “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi gereğince isnadını ispatladığı ileri sürülemez⁸⁴.

Mahkeme, nispi muhakeme hükümleri uyarınca gerçekleştirmiş olduğu araştırmanın sonucunda, isnat edilen fiil veya olgunun doğru olduğu hususunda kesin bir kanaate ulaşılmıyorsa, isnat ispat edilmiş sayılacaktır ve fail hakaret suçundan sorumlu tutulmayacaktır.

B. İsnadın Konusunun Suç Olması Halinde İspatın Usulü

Mağdur hakkında gerçekleştirilen isnadın konusunun suç olduğunu tespit eden ve hakaret suçu dolayısıyla kovuşturmayı yürüten mahkemenin, öncelikle

⁸⁰ Kayaççiçek, s. 171.

⁸¹ Kayaççiçek, s. 169; Mine Arısoy, “Hakaret”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 72, Eylül-Ekim 2007, s. 198; Soyaslan, s. 344.

⁸² Erman, s. 321.

⁸³ Soyaslan, s. 344 vd. Doktrinde yer alan aksi yöndeki görüşlere göre, gerçekleştirmiş olduğu isnadını ispat etmek isteyen fail, isnadını yalnızca kendisi ispat etmelidir ve ispat yükü kendi üzerine bırakılmalıdır, mahkemenin re’sen araştırma yükümü bulunmamaktadır, bkz. Kayaççiçek, s. 170-171.

⁸⁴ Centel-Zafer-Çakmut, s. 250; Kayaççiçek, s. 171.

mağdur hakkında isnat edilen suç dolayısıyla yürütülen bir soruşturmanın ya da bir kovuşturmanın mevcut olup olmadığını tespit etmesi gerekmektedir. Suçun niteliğinin de ayrıca ispata elverişli olması gerekir⁸⁵.

TCK md.127 hükmünün gerekçesinde, fail tarafından gerçekleştirilen somut olgu veya fiil isnadının suç niteliğinde olması halinde, isnat olunan suçun gerçekten işlenip işlenmediğinin belirlenmesi hususunda, hakaret suçu dolayısıyla yargılamayı yürüten mahkemenin, isnat edilen suçla ilgili mağdur hakkında yargılamayı yürüten mahkemenin kararını bekletici mesele sayarak beklemesi gerektiği ve isnadın doğru olup olmadığının ispatının ancak isnat konusu suç dolayısıyla yargılamayı yürüten mahkeme tarafından belirlenebileceği belirtilmiştir⁸⁶.

TCK md.127 hükmü değerlendirildiğinde, suç niteliğinde olan somut fiil veya olgu isnatlarının yalnızca isnat edilen ilgili suç dolayısıyla hakaret suçunun mağduru olan kişinin, isnat edilen suç bakımından mahkûm olması ve bu kararın kesinleşmesiyle ispat olabileceği belirtilmiştir. Bu nedenle, suç niteliğindeki somut fiil veya olgu isnatlarının, mutlaka ilgili suç isnadı dolayısıyla kovuşturmayı yürüten mahkeme tarafından kesin olarak hüküm altına alınması gerekmektedir. Soruşturma aşamasında savcılık makamı tarafından isnat edilen suç ile ilgili verilmiş olan kararlar dolayısıyla, isnadın ispat edildiğinden bahsedilemeyecektir. Hakaret suçu dolayısıyla yargılamayı yürüten mahkemenin, savcılığın vermiş olduğu kararlara karşı da nisbi muhakeme yoluna başvurarak isnat edilen suçun doğru olup olmadığını iddiasını araştırması mümkün değildir⁸⁷.

Hakaret suçunun mağduru konumunda olan ve hakkında somut fiil veya olgu isnadında bulunulan kişinin, kendisine isnat olunan ve suç niteliğindeki fiillerinin kesin olarak ispat edilmesi ve kişinin üzerine atılı olan suç dolayısıyla mahkûm olması halinde ve bu kararın da kesinleşmesi ihtimalinde, isnat ispatlanmış sayılacaktır. Hakaret suçu dolayısıyla kovuşturmayı yürüten mahkeme, kararın kesinleşmesiyle birlikte bekletici meseleyi sona erdirerek, isnadın ispat

⁸⁵ Tarhan, s. 327.

⁸⁶ Bkz. Türk Ceza Kanunu md.127 gerekçesi.

⁸⁷ Savcılığın, isnat olunan suç ile ilgili soruşturma başlatmasının ardından, hakaret suçu dolayısıyla yargılamayı yürüten mahkemenin bu soruşturmanın sonucunu beklemeyerek, nisbi muhakeme ile kendisinin isnat olunan suç dolayısıyla uyumsuzluğu çözmesi gerektiği hususunda görüş için bkz. Gülerdem Altun Öçkoymaz, "Hakaret Suçu", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s. 200.

edildiğini tespit edecektir ve isnatta bulunan kimse hakkında hakaret suçu dolayısıyla ceza vermeyecektir. Mağdurun üzerine atılı suçtan dolayı mahkûm edilmemesi ihtimalinde ise hakaret suçunun faili, isnadını ispat edememiş sayılacaktır ve hakaret suçundan sorumlu tutulacaktır.

IV. İSNADIN İSPATI HAKKININ HUKUKİ NİTELİĞİ

Doktrinde, isnadın ispatı kurumunun hukuki niteliğinde ve isnadın ispat edilmesi ihtimalinde hakaret suçu dolayısıyla fail hakkında mahkemece kurulacak hüküm hakkında ihtilaflar mevcuttur⁸⁸. Doktrindeki bir görüş uyarınca, isnadın ispatı hakkı bir hukuka uygunluk nedenidir ve hukuka uygunluk halinin varlığına göre, suçun haksızlık unsurunun oluşumu hususunda değerlendirme yapılması gerekmektedir⁸⁹. Doktrindeki diğer bir görüş uyarınca, isnadın ispatı hakkı bir şahsi cezasızlık sebebidir ve fiili suç olmaktan çıkarmayıp yalnızca failin kusurunu ortadan kaldırır, fail hakaret suçu dolayısıyla kınanmaktan çıkar⁹⁰.

A. İsnadın İspatı Hakkının Hukuka Uygunluk Nedeni Olduğu Görüşü

Doktrinde, isnadın ispatı hakkının hukuki niteliğinin bir hukuka uygunluk hali olduğu ağırlıklı olarak ileri sürülmüştür⁹¹. Bu görüş uyarınca, TCK'nin 127. maddesinin gerekçesinde ve Anayasa'nın 39. maddesinin gerekçesinde yer alan açıklamalar kabul edilerek, isnadın ispatı hakkının bir hukuka uygunluk nedeni olduğunu ileri sürülmektedir.

TCK md.127 hükmünün gerekçesi incelendiğinde; ispat hakkına ilişkin Anayasa hükmünün gerekçesine göre isnadın ispatlanması halinde, hakaret suçunu oluşturan fiilin hukuka aykırılık unsurunun ortadan kalktığı ve bu nedenle hakaret suçu dolayısıyla yürütülen kovuşturmanın sonucunda kişi hakkında beraat kararı verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Yine hüküm gerekçesine göre, anayasal

⁸⁸ Tuba Kelep Pekmez, "Türk Ceza Hukukunda Hakaret Suçu (TCK m.125)", *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 15, S. 43, Ağustos 2020, s. 523-565, <https://www.jurix.com.tr/article/21220> (01.07.2021).

⁸⁹ Koca-Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 489.

⁹⁰ Doktrinde, isnadın ispatı hakkının yalnızca bir cezasızlık sebebi olduğu da ileri sürülmüştür, bkz. Durmuş Tezcan - Mustafa Ruhan Erdem - R. Murat Önok, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019, s. 633.

⁹¹ Kayanççek, s. 147; Koca-Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 489; Koloş, s. 643; Tarhan, s. 325-326; İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 16. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s. 325; Kelep Pekmez, <https://www.jurix.com.tr/article/21220> (01.07.2021).

düzenlemeler göz önüne alınarak isnadın ispatı hakkı TCK'de düzenlenmiştir ve anayasal hükme paralel olarak isnadın ispatı hakkı TCK'de bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmiştir⁹². TCK'deki hüküm gerekçesi uyarınca, anayasal hüküm ve bu hükmün gerekçesine uygun olarak TCK gerekçesinde isnadın ispatı hakkının bir hukuka uygunluk hali olduğuna dair atıf yapıldığından, anayasal gerekçenin ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

TCK md.127 hükmünün gerekçesinin yapmış olduğu atıf nedeniyle, Anayasa'nın ispat hakkı başlıklı 39. maddesinin gerekçesi incelendiğinde; hakaret suçunda, hakaretin tipik eylemi olan isnatların sırf doğru olması halinin bir beraat sebebi olarak sayılmayacağı belirtilerek, istisna olarak öngörülen bazı hallerde isnadın doğru olmasının hakaret suçundaki tipik fiili hukuka uygun hale getireceği, hakaret suçunun hukuka aykırılık unsurunun ortadan kalkacağı belirtilerek, madde metninde tanımlanan ispat şartlarının tamamlanmasıyla kişi hakkında hakaret suçu dolayısıyla beraat hükmü kurulacağı açıklanmıştır⁹³.

İsnadın ispatı hakkının bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmesi durumunda bu hak, doktrindeki kimi yazarlara göre TCK md.26 hükmünün 1. fıkrasında tanımlanan ve genel bir hukuka uygunluk hali olan hakkın kullanılması halinin özel bir görünümü olarak nitelendirilebilecektir⁹⁴. Bu görüş uyarınca, kimse hakkını kullanması sebebiyle ceza kanunları uyarınca cezalandırılmayacaktır. İsnadın ispatı hakkı da, hakaret suçuna özgü olarak kanunla düzenlenmiş olan bir hakkın kullanımını halidir. Bu sebeple TCK'de tanımlanan hakkın kullanılması hükümlerinin uygulanması durumunda meydana gelen sonuç olan suçtaki haksızlığın ortadan kalkması haliyle isnadın ispatlanması hali aynı hukuksi sonuçları doğuracaktır⁹⁵.

Suç, cezaya layık haksızlık olarak tanımlanmaktadır⁹⁶. Bununla birlikte, TCK'de tanımlanan suçtaki tipik eylemlerin hukuka aykırılık unsurunun ortadan kalkmasını sağlayan nedenlere hukuka uygunluk nedenleri denilecektir ve hukuka uygunluk nedenlerinin varlığı suçtaki haksızlık unsurunu ortadan kaldıra-

⁹² Bkz. TCK md.127 hükmü gerekçesi.

⁹³ Bkz. Anayasa md.39 hükmü gerekçesi.

⁹⁴ Koca-Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 483.

⁹⁵ Koca-Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, s. 483; Kocaoğlu, s. 311 dipnot 1339; Koloş, s. 643-644.

⁹⁶ Mahmut Koca - İlhan Üzülmez, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s. 265.

çağından, suç meydana gelmeyecektir⁹⁷. İsnadın ispatı hakkı da bir hukuka uygunluk hali olarak değerlendirildiği takdirde, hakaret suçu meydana gelmeyecektir ve suçun haksızlık unsuru oluşmayacaktır.

Yargıtay'ın vermiş olduğu kararlarda da, kanunun ve Anayasa'nın isnadın ispatı hakkına dair hükümlerinin gerekçelerine uyumlu olarak ve bunlara atıf yapılarak, isnadını ispat eden kimse hakkında hakaret suçu nedeniyle yürütülen kovuşturma sonucunda mahkeme tarafından beraat hükmü kurulacağı belirtilmektedir⁹⁸.

B. İsnadın İspatı Hakkının Şahsi Cezasızlık Sebebi Olduğu Görüşü

Doktrindeki bu görüş uyarınca, isnadın ispatı hakkı bir şahsi cezasızlık halidir ve failin cezalandırılmasını engelleyen, suçta var olan kusuru ortadan kaldıran ve failin suç dolayısıyla kınanmasını engelleyen bir kurumdur⁹⁹. Doktrindeki bu görüşü savunanlara göre; 765 sayılı TCK'nin 481/7. maddesi uyarınca, isnadın ispatı halinde fail hakkında hakaret suçu dolayısıyla yürütülen kovuşturmanın sonucunda düşme kararı verileceğinin düzenlenmiş olması fakat 5237 sayılı TCK'de bu hususa yönelik herhangi bir düzenleme yapılmamış olması nedeniyle, isnadın ispatı halinde eski kanun dikkate alınarak yargılama sonucunda düşme kararının verilmesi gerekmektedir¹⁰⁰. CMK'nın 223. maddesinde de açıkça isnadın ispat edilmesi durumunun hakaret suçuna özgü, beraat kararı verilmesi gereken bir hal olarak düzenlenmemesi karşısında, isnadın ispatı halinde beraat kararı verilmesi mümkün görülmemektedir¹⁰¹.

5237 sayılı TCK'de, isnadın ispatı halinde fail hakkında verilecek hüküm konusunda açık bir düzenleme mevcut olmadığından, 765 sayılı TCK uyarınca fail hakkında düşme kararı verilmelidir¹⁰². Usul hukuku hükümleri ve 765 sayılı TCK

⁹⁷ Koca-Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler, s. 265-266.

⁹⁸ Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 11.03.2021 tarihli, 2020/12064 E. ve 2021/8907 K. sayılı hükmü.

⁹⁹ Gürdoğan, Doktora Tezi, s. 259; Erman, s. 276; Mehmet Emin Artuk vd., **Ceza Hukuku Özel Hükümler**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 513.

¹⁰⁰ Kocaoğlu, s. 320. Doktrinde, CMK md.223/8. hükmünde düşme kararının verileceği haller içerisinde isnadın ispat edilmesi hali sayılmadığından, isnadını ispat eden kimse bakımından kurulacak hükmün ceza verilmesine yer olmadığı kararı olması gerektiği de ileri sürülmüştür, bkz. Mustafa Artuç, **Kişilere Karşı Suçlar**, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 1436 vd.

¹⁰¹ Kocaoğlu, s. 320. Bu görüş uyarınca, isnadını ispat eden fail bakımından hüküm olarak beraat kararı verilemeyeceğinden, suçtaki haksızlık unsurunun ortadan kalkmaması nedeniyle isnadın ispatı hakkının bir hukuka uygunluk hali olarak kabul edilmesi de mümkün olmayacaktır, bkz. Artuk vd., s. 513.

¹⁰² Özbek - Doğan - Bacaksız, s. 528.

gereğince, isnadın ispatı hakkının kullanılması durumunda fail hakkında beraat hükmü kurulamayacağından, isnadın ispatı hakkının bir hukuka uygunluk nedeni olduğundan da bahsedilemeyecektir.

Suçla ilişkin hukuka uygunluk nedeni tipik fiilin icrasının en başından itibaren mevcut bulunmalıdır¹⁰³. İsnadın ispatlanmasından sonra, başlangıçta haksız olan tipik fiilin haksızlık unsuru ortadan kalkmamaktadır ve haksız fiil sonradan kanunda öngörülen şartların tamamlanmasıyla birlikte hukuka uygun hale gelmemektedir¹⁰⁴. Suç, mağdur hakkında hakaret suçunda tanımlanan tipik isnadın fail tarafından icra edilmesiyle tamamlanmıştır. Kanun koyucu, isnatta bulunan kimseye isnadının doğruluğunu ispat etmek konusunda bir ayrıcalık tanıyarak isnatta bulunan kişinin iyi niyetini güdülen suç politikasının gereği olarak korumuştur¹⁰⁵.

İsnadın ispatı hakkı, hakaret suçunun tipik hareketini gerçekleştiren fail bakımından; tipik fiile ilişkin bir hukuka uygunluk nedeninin bulunmaması ya da var olan hukuka uygunluk nedeninin sınırının fail tarafından aşılması durumunda failin cezalandırılmasını engelleyen bir imkân olarak kanunda yer almıştır¹⁰⁶.

İsnadın ispatı hakkının bir şahsi cezasızlık sebebi olduğu kabul edilirse, fail hakkında yürütülen yargılamanın sonucunda “*düşme*” kararı verilmesi gerektiği doktrinde ağırlıklı olarak kabul edilmiştir¹⁰⁷. Doktrindeki bu görüş, şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde uygulanacak olan CMK md.224/4-b hükmünü değil, 765 sayılı TCK’nin md.481/7 hükmünü esas almaktadır ve bu hüküm uyarınca düşme kararının verilmesi gerektiğini savunmaktadır¹⁰⁸. Doktrinde, azınlıkta kalan bir görüş uyarınca, isnadın ispatı hakkının bir şahsi cezasızlık sebebi olma-

¹⁰³ Gürdoğan, Doktora Tezi, s. 259.

¹⁰⁴ Şen, s. 537.

¹⁰⁵ Ali İhsan Erdağ, “İsnadın İspatı”, *Hukuki Perspektif Dergisi*, 2004, S. 2, s. 139.

¹⁰⁶ Erman, s. 246.

¹⁰⁷ Centel- Zafer- Çakmut, s. 261; Tezcan - Erdem- Önok, s. 474; Soyaslan, s. 345; Yenidünya - Alşahin, s. 84. CMK’nın 223. maddesinin 4. fıkrasının b bendinde, şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde fail hakkında ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verileceği belirtilmiştir. İsnadını ispat eden fail hakkında “*düşme*” kararının verilmesi gerektiğini savunan bu görüşe göre, 765 sayılı TCK’nin 481/7. maddesinde isnadın ispatı halinde düşme kararının verilecek olması açıkça hüküm altına alınmışken, 5237 sayılı TCK’de ve CMK’da açıkça isnadın ispatlanması halinde kurulacak hükme dair bir düzenleme bulunmadığından, düşme kararının verilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, eski kanun hükmünün uygulanması gerekmektedir, bkz. Kocaoğlu, s. 320; Özbek-Doğan-Bacaksız, s. 527-528.

¹⁰⁸ Kocaoğlu, s. 320.

si nedeniyle, CMK md.224/ 4-b bendi uyarınca, isnadını ispat eden fail hakkında hakaret suçu dolayısıyla ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilmesi gerekmektedir¹⁰⁹.

C. İsnadın İspatı Halinde Hukuki Sorumluluk

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 58. maddesi uyarınca, kişilik hakkının saldırıya uğraması dolayısıyla zarara uğrayan kimse, uğradığı manevi zarar karşılığında bir miktar para talep edebilecektir. Hâkim, davacının para talebinden ayrı olarak, paradan başka bir şekilde kişilik hakkı saldırıya uğrayan kimsenin zararının giderilmesine karar verebilir. Özellikle kişilik hakkına yönelik saldırının kınanmasına ve kınamanın yayımlanmasına karar verilebilir.

TBK md.58 hükmü uyarınca, kişilik hakkına saldırı gerçekleştiren kimsenin haksız fiilinden sorumlu tutulabilmesi için, TBK md.49'da tanımlanan şekilde kusurlu ve hukuka aykırı bir fiili gerçekleştirmiş olması gerekecektir.

Hakaret suçu, doğrudan kişinin manevi varlığına yönelik bir saldırı şeklinde icra edilir ve kişinin manevi bütünlüğünü bozar¹¹⁰. Bu nedenle, hakaret suçunu icra eden kimse, mağdurun zararlarının giderilmesi bakımından 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu uyarınca hukuki olarak da sorumludur. Hakaret suçunu gerçekleştiren fail, aynı zamanda kusurlu ve hukuka aykırı bir fiili gerçekleştirmiş olduğundan ve mağdurun kişilik hakkına saldırdığından, mağdurun uğradığı manevi zararı gidermekle yükümlüdür.

Fail hakkında hakaret suçu dolayısıyla yürütülen kovuşturmada, failin isnadını ispatlaması halinde, doktrindeki her iki görüş uyarınca da failin bir cezai yaptırıma tabi tutulmayacağı açıktır. İsnadın ispatı hakkı bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilirse, fail hakkında yargılama sonucunda beraat hükmü kurulacak; isnadın ispatı hakkı şahsi cezasızlık sebebi olarak kabul edilirse fail hakkında yargılamanın sonucunda cezanın düşmesi kararı verilecek ya da ceza verilmesine yer olmadığına dair karar verilecektir¹¹¹. Her iki ihtimalde de fail cezai olarak sorumlu tutulamayacaktır. Failin hukuki sorumluluğuysa, isnadın ispatı hakkının hukuki niteliğine göre değişecektir.

İsnadın ispatı hakkının bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmesi halinde, TBK md.49 hükmünde haksız fiilin oluşması için aranan hukuka aykırı

¹⁰⁹ Artuç, s. 1436 vd.; Arısoy, s. 197; Bkz. dipnot 96.

¹¹⁰ Gökhan Taneri, *Hakaret Tekzip Tazminat*, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013, s. 26.

¹¹¹ Bkz. IV.A. ve IV.B. başlıkları.

bir fiilin varlığı şartı meydana gelmeyecektir ve haksız bir fiil oluşmayacaktır. Haksız bir fiilin oluşmaması halindeyse, isnadını ispat eden failin hukuki olarak sorumluluğu da doğmayacaktır¹¹².

İsnadın ispatı hakkının bir şahsi cezasızlık sebebi olduğu görüşünün kabul edilmesi halindeyse, kusurlu ve hukuka aykırı bir fiil olan hakaret suçunu gerçekleştiren fail, isnadını ispat etse dahi mağdurun kişilik haklarının zarara uğraması dolayısıyla hukuken sorumlu tutulacaktır¹¹³. Bu görüş uyarınca isnadın ispatı hakkı, ceza hukuku bakımından yalnızca kusurluluğu ortadan kaldırmaktadır. Özel hukuk bakımından, hakaret suçunu gerçekleştiren fakat cezalandırılmayan failin eylemi haksız bir fiil olma niteliğini sürdürmektedir ve fail eylemi nedeniyle hukuken sorumlu tutulabilecektir.

D. İsnadın İspatı Hakkının Hukuki Niteliği Hakkında Kanaatimiz

Kanaatimizce isnadın ispatı hakkı, TCK md.26'da düzenlenen ve genel bir hukuka uygunluk sebebi olan hakkın kullanımının özel görünüş biçimidir¹¹⁴. İsnadın ispatı hakkı, hakaret suçuna özgü olarak düzenlenmiş olan bir hukuka uygunluk hali olarak değerlendirilmelidir. Kanun koyucunun kanun metnine ilişkin yorumunu yansıtan kanun gerekçesi incelendiğinde, isnadın ispat edilmesi halinin, hakaret suçunun hukuka aykırılık unsurunu ortadan kaldıracağı açıklanmıştır¹¹⁵. Benzer şekilde, Anayasa'nın ispat hakkı başlıklı 39. maddesinin gerekçesi incelendiğinde de, isnadın kanunda öngörülen şartlara uygun olarak ispatlanmasıyla birlikte hakaret suçunun tipik fiilinin hukuka uygun hale geldiği belirtilmiştir¹¹⁶.

Doktrinde, isnadın ispatı hakkının şahsi cezasızlık sebebi olduğu görüşünde olan yazarların görüşlerinin en temel dayanağı, 765 sayılı TCK'nin 481/7. maddesinde; isnadını ispat eden kimse hakkında, hakaret suçu dolayısıyla yürütülen kovuşturma sonucunda düşme kararı verileceği hükmünün yer almasına rağmen; 5237 sayılı TCK'de isnadın ispatlanması durumunda hükmün sonucunun ne olacağına dair açık bir hüküm bulunmamasıdır¹¹⁷. Bu görüş uyarınca, isnadını

¹¹² Koloş, s. 644; Kayaççiçek, s. 178.

¹¹³ Erman, s. 246.

¹¹⁴ Koca-Üzülmöz, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, s. 483; Özgenç, s. 325.

¹¹⁵ Bkz. TCK md.127 gerekçesi.

¹¹⁶ Bkz. Anayasa md.39 gerekçesi.

¹¹⁷ Bkz. IV.B. başlığı.

ispat eden kimse hakkında, hakaret suçu dolayısıyla yürütülen yargılamada hükmedilecek sonuç bakımından açık bir hüküm bulunmaması nedeniyle eski hükmün uygulanması gerekir ve sonuç olarak düşme kararı verilmesi gerekir¹¹⁸.

İsnadın ispatına dair 5237 sayılı TCK'nin 127/1. hükmünde, isnadını ispat eden kimseye ceza verilmeyeceği düzenlenmiştir. Kanaatimizce, kanunda isnadını ispat eden fail hakkında hakaret suçu dolayısıyla cezaya hükmolünmayacağına belirtilmiş olması yeterlidir. İsnadın ispatına dair hükümde ceza verilmez ibaresinin kullanılması, genel hukuka uygunluk nedenlerinin kanundaki düzenlenme biçimiyle paraleldir ve birbirlerine uyumludur. İsnadın ispatı halinde ceza verilmeyeceğine dair kanun hükmünün varlığı, isnadın ispatı hakkının hukuki niteliğinin bir hukuka uygunluk nedeni ya da kusurluluğu kaldıran hal olup olmadığı hususunda yeterince açık bir hüküm değildir. Bu nedenle de kanun koyucunun iradesini yansıtan hüküm gerekçesine önem vererek hukuki nitelik tayin edilmelidir ve isnadın ispatı hakkının hukuki niteliğinin bir hukuka uygunluk nedeni olduğu kabul edilmelidir.

İsnadın ispatı hakkının bir şahsi cezasızlık sebebi olduğun ileri süren yazarların diğer dayanağı, CMK md.223 hükmünde açıkça isnadını ispat eden kimse hakkında beraat hükmü kurulacağına dair bir hükmün yer almamasıdır¹¹⁹. Kanaatimizce, düşme kararına ilişkin CMK md.223 hükmünün 8. fıkrası incelendiğinde; düşme sebeplerinin TCK'de yer alması gerektiği belirtildiğinden ve isnadın ispatı hakkına dair düşme sebebi hakkında TCK'de açık bir düzenleme bulunmadığından, isnadını ispat eden kimse bakımından düşme kararı verilmesi kanunen mümkün değildir. Yine, CMK md.223 hükmünün 2. fıkrasının d bendinde, olayda bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması halinde beraat kararının verileceği düzenlenmiş olduğundan, isnadını ispat eden kimse bakımından hakaret suçu dolayısıyla beraat kararı verilmesinin önünde usul hukuku bakımından bir engel bulunmamaktadır.

SONUÇ

İsnadın ispatı hakkı, hakaret suçuna özgü olarak düzenlenmiş ve belirli şartlar altında failin hakaret suçu dolayısıyla cezadan sorumlu tutulmasını engelleyen bir kurumdur. Tarihsel süreç içerisinde, isnadın ispatı hakkının kulla-

¹¹⁸ Bu görüş uyarınca, isnadını ispat eden kimse hakkında yürütülen kovuşturma sonucunda düşme kararı verileceğinden, isnadın ispatı hakkının bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul edilmesi mümkün olmayacaktır. Somut olayda ayrıca bir hukuka uygunluk nedeninin varlığı halinde, fail hakkında beraat kararı verilmesi gerekir. Aynı yönde bkz, Kocaoğlu, s. 320; Özbek-Doğan-Bacaksız, s. 527-528.

¹¹⁹ Kocaoğlu, s. 320.

nılması bakımından birtakım sistemler uygulanmıştır. Bu sistemler; kesin ispat yasağı sistemi, mutlak ispat imkânı sistemi ve karma sistemdir. Yine karma sistem de kendi içerisinde ispat yasağı sistemi ve ispat imkânı sistemi olmak üzere iki başlık altında incelenmektedir. TCK'de kabul edilen sistem, mutlak anlamda olmasa da karma sistemdir. Karma sistem içerisinde de ispat yasağı sistemi kural olarak benimsenmiştir.

Kanun koyucu, isnadın ispatının kullanılabilmesi bakımından birtakım şartlar öngörmüştür. Buna göre, failin; hakaret suçunda tanımlanan tipik somut fiil veya olgu isnadını, kamu görev veya hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev veya hizmetleriyle ilgili olarak gerçekleştirmişse, isnadının doğruluğunu ispat etme hakkı bulunmaktadır. Bu hallerin dışında failin isnadını ispat etmesi yalnızca, failin isnadının niteliğinin suç oluşturması ve mağdurun isnat edilen bu suç dolayısıyla mahkûm olup bu mahkûmiyet kararının kesinleşmesi halinde ya da isnadın doğruluğunun araştırılmasında kamu yararının bulunması halinin mevcut olması yahut mağdurun isnadın ispatına rıza göstermesiyle mümkün olacaktır.

İsnadın ispat edilmesi konusunda isnadın doğruluğunu ortaya çıkaracak ve hakaret suçu dolayısıyla yargılamayı yürütecek olan mahkemenin, isnadın niteliğinin suç olup olmaması haline göre izlemesi gereken usul kuralları farklılık göstermektedir. İsnadın niteliği suç oluşturmamaktaysa, mahkemenin; ceza mahkemelerinin ek yetkisi kapsamında nisbi muhakeme kurallarına uygun olarak kendiliğinden araştırma yapması ve buna göre isnadın doğruluğunu araştırarak hüküm kurması gerekmektedir. İsnadın niteliğinin suç oluşturması durumundaysa, hakaret suçu dolayısıyla yargılamayı yürüten mahkemenin, isnat edilen suç dolayısıyla mağdur hakkında yargılamayı yürüten mahkemenin kararını bekletici mesele yapması ve bu mahkemece kurulacak hükmün kesinleşmesini beklemesi gerekmektedir.

Doktrinde, ispat hakkının hukuki niteliği bakımından farklı görüşler bulunmaktadır. Birtakım yazarlar, ispat hakkını bir hukuka uygunluk nedeni olarak kabul ederken, aksi görüşte olan yazarlar ispat hakkının bir şahsi cezasızlık sebebi olduğunu ileri sürmektedir.

İsnadın ispatı hakkının bir hukuka uygunluk nedeni olduğunu ileri süren yazarlara göre, isnadını ispat eden fail hakkında hakaret suçu dolayısıyla yürütülen kovuşturma sonucunda beraat hükmü kurulacaktır. İsnadını ispat eden fail, kendisine kanun dolayısıyla tanınmış bir hakkı kullanmaktadır ve bu nedenle suçun haksızlık unsuru ortadan kalkmaktadır. İsnadın ispatı hakkı, genel hukuka uygunluk nedeni olan hakkın kullanılmasının özel bir görünüş biçimidir ve fiilin haksızlığını ortadan kaldırdığı gibi, faili hakaret suçu nedeniyle doğacak hukuki sorumlu-

luktan da bağışık tutmaktadır. Bu görüşün en temel dayanağı, isnadın ispatı hakkını düzenleyen TCK md.127 ve Anayasa'nın 39. maddelerinin gerekçeleridir. Kanun koyucu, isnadın ispatı hakkındaki görüşünü yansıtan kanun gerekçelerinde, ispat hakkının bir hukuka uygunluk nedeni olduğunu belirtmiştir.

İsnadın ispatı hakkının bir şahsi cezasızlık sebebi olduğunu ileri süren yazarlara göre, isnadını ispat eden fail hakkında hakaret suçu nedeniyle devam eden kovuşturmanın sonucunda, mahkeme tarafından düşme kararı verilmesi gerekmektedir. Bu görüş uyarınca, isnadın ispatı hakkı yalnızca kusurluluğu ortadan kaldıran bir haldir ve faili cezanın yaptırımından kurtarmakla birlikte, failin gerçekleştirdiği hakaret suçu nedeniyle doğacak hukuki sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır. İsnadın ispatı hakkının bir şahsi cezasızlık sebebi olduğunu ileri süren yazarların en temel dayanağı, 765 sayılı TCK'nin 481/7. maddesinde, isnadın ispatı halinde cezanın düşeceği hükmünün bulunmasına rağmen, 5237 sayılı TCK'nin 127. maddesinde isnadın ispatlanması durumunda hükmün sonucunun ne olacağına dair açık bir hüküm bulunmamasıdır. Yine bu görüş uyarınca, CMK hükümleri de isnadın ispatlanması durumunda hüküm sonucunun ne olacağını açık bir şekilde belirlememektedir ve bu nedenle eski kanun hükümleri uygulanarak hakaret suçu dolayısıyla yürütülen yargılamanın sonucunda düşme kararı verilmelidir.

Kanaatimizce, isnadın ispatı hakkı bir hukuka uygunluk nedenidir ve hakkın kullanımı halinin özel bir görünüş biçimidir. Her ne kadar 765 sayılı TCK döneminde isnadını ispatlayan fail hakkında düşme kararı verileceği hüküm altına alınmış olsa da, 5237 sayılı TCK ve 5271 sayılı CMK dönemindeki isnadın ispatına dair güncel olarak hali hazırda yer alan hükümler, isnadın ispatı hakkının bir hukuka uygunluk hali olarak kabul edilmesini gerektirmektedir. TCK md.127 hükmünde açıkça, isnadını ispat eden kimse hakkında hakaret suçu dolayısıyla cezaya hükmedilmeyeceği belirtilmiştir. Meşru savunma, hakkın kullanılması, kanunun hükmü gibi genel hukuka uygunluk hallerinde de, isnadın ispatı hakkına dair düzenlemede yer alan *"ceza verilmez"* ibaresi yer almaktadır. Kanun koyucu, ceza verilmez ibaresinden ne anlaşılması gerektiğini kanun gerekçesinde açıklamaktadır. Kanun gerekçesinde de açıkça isnadın ispatı halinin bir hukuka uygunluk nedeni olduğunu kabul edilmiştir ve kanaatimizce de isnadın ispatı hakkı, hakkın kullanılması halinin kendine özgü bir görünüşü olarak, bir hukuka uygunluk nedeni kabul edilmelidir. Kanun koyucunun, isnadın ispatı hakkının hukuki niteliğine dair tartışmalara son vermek amacıyla CMK md.223 hükmünün 2. fıkrasına, *"Yüklenen suçun hakaret suçu olması ve sanığın kanuna uygun olarak isnadını ispat etmesi"* bendinin eklenmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- ALTUN ÖÇKOYMAZ, Gülerdem, “Hakaret Suçu”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.
- ARISOY, Mine, “Hakaret”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, S. 72, Eylül-Ekim 2007, ss. 152-205.
- ARTUÇ, Mustafa, *Kişilere Karşı Suçlar*, 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018.
- ARTUK, Mehmet Emin vd., *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- AYDIN, Devrim, “Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 2013, ss. 879-918.
- CENTEL, Nur -ZAFER, Hamide -ÇAKMUT, Özlem, *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar*, Cilt 1, 3. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2016.
- COŞKUN, Burak, “Türk Ceza Kanunu’nda Hakaret Suçu”, *Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019.
- DÜLGER, İbrahim “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 127. Maddesinin (İsnadın İspatı) Anayasaya Uygunluğu Sorunu”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2008, 16(2), ss. 127-138.
- ERDAĞ, Ali İhsan, “İsnadın İspatı”, *Hukuki Perspektif Dergisi*, 2004, S. 2, ss. 193-141.
- EREM, Faruk, *Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku*, Cilt: 4 Özel Hükümler, 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1993.
- ERMAN, Sahir, *Hakaret ve Sövme Suçları*, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Basım Atölyesi, 2. Baskı, İstanbul, 1989.
- GÜRDOĞAN, Özgür, “Hakaret Suçu”, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku (Ceza ve Ceza Usul Hukuku) Anabilim Dalı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2012.
- HAFIZOĞULLARI, Zeki - ÖZEN, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler- Kişilere Karşı Suçlar*, 5. Baskı, US-A Yayıncılık, Ankara, 2016.
- KAYANÇİÇEK, Murat, *Şerefe Karşı Suçlar*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008.
- KELEP PEKMEZ, Tuba, “Türk Ceza Hukukunda Hakaret Suçu (TCK md.125)”, *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 15, S. 43, Ağustos 2020, ss. 523-565.
- KOCA, Mahmut -ÜZÜLMEZ, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 13. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.
- KOCA, Mahmut -ÜZÜLMEZ, İlhan, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

- KOCAOĞLU, Serhat Sinan, *Uluslararası (AİHM) ve Ulusal Yargı İçtihatları Çerçevesinde Hakaret Suçu (5237 Sayılı TCK m.125-131)*, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- KOLOŞ, Umut, "Türk Hukukunda İsnadın İspatı Hakkının Çok Boyutlu Hukuk Kavrayışı Bakımından Analizi", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 2014, 72(1), ss. 627-672.
- ÖZBEK, Veli Özer -DOĞAN, Koray -BACAĞSIZ, Pınar, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 15. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.
- ÖZGENÇ, İzzet, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, 16. Bası, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.
- SARAÇ, Osman, "Kamu Yararı Kavramı", *Maliye Dergisi*, 139, 2002, ss. 16-26.
- SOYASLAN, Doğan, *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 12. Baskı, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- ŞEN, Ersan, *Yeni Türk Ceza Kanununun Yorumu*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2006.
- TANERİ, Gökhan, *Hakaret Tekzip Tazminat*, 2. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2013.
- TARHAN, Emine Ülker, *Yeni Türk Ceza Yasasında Tehdit ve Hakaret Suçları*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2007.
- TEZCAN, Durmuş - ERDEM, Mustafa Ruhan - ÖNOK, R. Murat, *Teorik ve Pratik Ceza Özel Hukuku*, 17. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2019.
- TOROSLU, Nevzat, *Ceza Hukuku Özel Kısım*, 9. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2018.
- YENİDÜNYA, Ahmet Caner - ALŞAHİN, Mehmet Emin, "Bireyin Şerefine Karşı Suçlar", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, Y. 19, S. 68, 2007, ss. 43-93.

İnternet Kaynakları

- <https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12575/34567>.
- <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>.
- https://www.anayasa.gov.tr/media/6382/gerekceli_anayasa.pdf.
- <https://www.jurix.com.tr/>.
- <https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem22/yil01/ss664m.htm>.
- <https://www.turcademy.com/tr/>.